կի հետ և իր խօսակցութեան հետևանքները անձամբ յայտնեց Թիւրքաց դեսպանին Բերլինի մէջ։ Շատերը կարծում են, որ սուլթանի մասնաւոր քարտուղարը իր տիրոջից առանձին յանձնարարութիւն ունէր, որ և հաղորդեց Իշխան Բիսմարկին։ Կարծում են, որ Ռադօվից գերմանական դեսպան կը նշանակուի Կ. Պօլսի մէջ։

Նորերումս ֆրանսիական լրագիրները հաղորդեցին, որ Գամբետտայի բարեկամուհի և „Nouvelle Revue“ հրատարակիչ տիկին Էդմօն-Ադամ ուղևորվում է Ռուսաստան և որ նրա ճանապարհորդութիւնը քաղաքական նպատակներ ունի։ Իշխան Բիսմարկի „Nord Deut. Ztg.“ մի նկատողութիւն է տպել տիկին Էդմօն-Ադամի կապերի մասին ռուս բարձրաստիճան անձանց հետ և նրա ճանապարհորդութեան քաղաքական նպատակների մասին։ Լրագրի կարծիքով տիկինը լաւ ընդունելութիւն կը գտնի Ս. Պետերբուրգի մէջ։ Քաղաքական բոլոր գործիչները, թէ ֆրանսիացիք և թէ օտարները, այցելում էին նրա սալօնը Փարիզի մէջ, այդ պատճառով նա նշանաւոր կապեր ունի և Ռուսաստանի մէջ։ Լրագիրը մատնացոյց է լինում, որ տիկնոջ թերթի մէջ միշտ նկատուել է ատելութիւն և անհաշտ թշնամութիւն դէպի Գերմանիա։ Այդ թերթի մէջ տպուել են ռուս հեղինակների այնպիսի յօդուածներ, որոնք չէին կարող հրատարակուել Ռուսաստանի մէջ։ Իշխան Բիսմարկի լրագիրը բաւականանում է այդ փաստերի հաղորդութեամբ առանց եզրակացութիւններ անելու։ Ցաւալի է, նկատում են լրագիրները, որ այդ յօդուածի մէջ յիշված է տիկին Լամբերի մասնաւոր կեանքը և նա մեղադրվում է քաղաքական սնուտութեան համար, որի հետ ոչ ոք գործ չունի։

ՖՐԱՆՍԻԱ

Հաստատ աղբիւրներից հաղորդում են, որ ֆրանսիական արտաքին գործերի մինիստրութիւնը իր առաջարկութեամբ կոմս Շօդօրդիին գեներալ Շանզիի տեղ դեսպան նշանակելու մասին բարեյաջող պատասխան ստացաւ ռուսաց կառավարութիւնից։ Ֆրանսիական կառավարութիւնը վճռել է դեսպաններ նշանակել Լօնդօնի մէջ Տիսսօին, Կ. Պօլսի մէջ՝ մարկիզ Նօայլին, Բերլինի մէջ՝ Կուրսելին։

Գամբետտայի կողմնակից լրագիրների դատողութիւնները, որոնք կարծիք են յայտնում, թէ Գամբետտա անսահման իշխանութիւն ունի վարչութեան վրա, և մերժում են պարլամենտի իրաւունքը հսկողութիւն ունենալ նրա նշանակած վարչական անձանց վրա, երկիւղ են պատճառում պարլամենտական շրջաններին։ Օրինակի համար գեներալ դը-Լօնէ պատերազմական մինիստրութեան մէջ արտիլերիական բաժնի կառավարչի պաշտօն է ստացել։ Այդ գեներալը մայիսի 16-ի մինիստրութեան ժամանակ Ռուանի մէջ զինուորական շրջանի գլխաւորի պաշտօն էր վարում։ Պատերազմական մինիստր Ռօշբուէ նրան հրամայեց գալ Փարիզ և իր զօրքերով գրաւել Մօնմարտր և Պուասօնիէր բուլվարները։ Ներկայումս բացի պատերազմական մինիստր Կամպենօնից, որ հանրապետական է համարվում, թէպէտ մի և նոյն ժամանակ Գամբետտայի կոյր գործիք է, պատերազմական մինիստրութեան բոլոր նշանաւոր պաշտօնները ստացել են հանրապետութեան յայտնի թշնամիները։ Հանրապետական բարձրաստիճան օֆիցերներից չորսը նորերումս արձակված են „շատախօսութեան“ պատճառով։ Շատերը հարցնում են. արդեօք ի՞նչ նպատակ ունի Գամբետտա լցնել պատերազմական մինիստրութիւնը գեներալներով և օֆիցերներով այն շրջաններից, որոնք յայտնի են իբրև հանրապետութեան ամենաոխերիմ թշնամիներ։ Մինչև անգամ „Télégraphe“ լրագիրը, որ մինիստրութեան կողմնակից է, այդ առիթով երկիւղ է յայտնում և կառավարութիւնից բացատրութիւններ է պահանջում։ Գամբետտային շատ լաւ յայտնի է, թէ այն յետադիմականները, որոնց նա բարձր պաշտօններ է տալիս հանրապետութեան մէջ, ոչ թէ միայն չեն հաշտվում հանրապետութեան հետ, այլ ընդհակառակը նրան աւելի էլ թշնամաբար են վերաբերվում։

Սենատի անդամներին ընտրողների ձախ բաժինը մտադիր է ընտրել „Rappel“ լրագրի խմբագիր Վակերիին և մայոր Լաբորդերին, որ մի ժամանակ բողոքեց մայիսի 16-ի մինիստրութեան դէմ, երբ նա կամենում էր պետական յեղափոխութիւն գործել։ Այդպիսով նրանք կամենում են բողոքել Գամբետտայի դէմ գեներալ Միրիբելին գլխաւոր շտաբի հրամանատար նշանակելու պատճառով։

Չը նայելով երդվեալ դատաւորների վճռին Ռօշֆորի գործի վերաբերութեամբ, Ռուստան կը վերադառնայ Տունիս և կը շարունակի վարել մինիստր-տեղապահի պաշտօնը։ „Temps“ լրագրին հեռագրում են, որ Ռօշֆորի դատաստանական գործից յետոյ Տունիսի մէջ աւելի մեծ չափերով են կատարվում ցոյցեր Ֆրանսիայի հովանաւորութեան դէմ Տունիսի վրա։ Ֆրանսիայի թշնամիները կրկնակի համարձակութեամբ նորոգեցին իրանց ինտրիգները։ Ռօշֆորին արդարացնելուց յետոյ անմիջապէս նրանք ուղևորվեցին Բարդօ և յայտնեցին „ուրախալի լուր“, թէ Ռուստան այլ ևս չի վերադառնայ Տունիս։ Ֆրանսիայի թշնամիները Տունիսի մէջ ոչ թէ միայն իտալացիներն են, այլ և թիւրքերը, որոնք նշանաւոր գործ են կատարում։

„Journal des Débats“ լրագրի յայտնի խմբագիր և սենատոր Ջօն Լեմուան դիմում է Գամբետտայի հեռատեսութեանը այն մտադրութիւնների առիթով, որ վերաբերում են Գամբետտային սենատի իրաւունքները սահմանափակելու մասին։ Լեմուան յիշեցնում է մինիստր-նախագահին Կահօրի մէջ արտասանած խօսքերը, երբ նա դեռ պատգամաւորների ժողովի նախագահ էր։ Այն ժամանակ Գամբետտա կարծիք յայտնեց, որ հակառակ էր սահմանադրական արագ փոփոխութիւններին և հանրապետութեան ապագայի համար մեծ նշանակութիւն տուեց սենատի իրաւունքներին։ Գամբետտայի այդ կարծիքը այժմ փոխվել է, որովհետև սենատը մերժեց նրա ընտրողական օրինագիծը ցուցակներով։ „Journal des Débats“ ակնարկում է, որ լիագօր իրաւունքներ ունեցող սենատը կարող է ժամանակով փրկարար նեցուկ լինել ոչ թէ միայն հանրապետութեան համար, այլ և այժմեան կառավարութեան համար։ Այդպիսով Գամբետտային և նրա կուսակցութեանը խոստացվում է սենատի պաշտպանութիւնը պատգամաւորների ժողովի հանրապետական մեծամասնութեան դէմ։ Առժամանակ մինիստրները ծածկում են իրանց արմատական լինելը։ Լուսաւորութեան մինիստր յայտնի աթէիստ Պօլ-Բեր կաթօլիկ թեմերին մի շրջաբերական ուղարկեց, որով նա հրամայում է եկեղեցիների մէջ կատարել յայտնի աղօթքները հանրապետութեան համար։ Անաստուածութեան փոխարէն կառավարութիւնը ցանկութիւն է յայտնում ձեռք բերել հոգևորականութեան բարեկամութիւնը և պաշտպանութիւնը։

ԱՆԳԼԻԱ

Նորերումս Իրլանդիայի մէջ կայացաւ կանանց կալուածական միութեան ժողովը։ Չը նայելով, որ կառավարութիւնը մի շրջաբերական էր հրատարակել, որ սպառնում էր կալանաւորել միութեան անդամներին, այնու ամենայնիւ հաւաքվեցան 36 կին և ժողովը կայացաւ տիկին Հէնրի Ջօրջի նախագահութեամբ։ Խորհրդակցութիւնների ընթացքին հետևում էին պօլիցիական երկու գործակատարներ, որոնք կալանաւորեցին միութեան ծառային այն ժամանակ, երբ նա պատրաստվում էր յանձնել փոստին նամակների ծրարը։ Օրիորդ Պարնել, որ ներկայ չէր ժողովին, կարգադրեց, որ նամակները և դրամական ծրարները ուղարկվեն Լօնդօնի ուսումնարանական մասնաժողովի անդամ օրիորդ Կէյլերին, եթէ կանանց միութեան կատարող մասնաժողովի անդամները կալանաւորվեն։ Միութիւնը մի գաղտնի մասնաժողով ընտրեց, որ պարտաւոր է պաշտպանել նրա շահերը, եթէ անդամները բանտարկվեն։ Մի և նոյն ժամանակ Դուբլինի մէջ կալուածատէրերի ժողով կայացաւ, որին 250 մարդիկ էին մասնակցում։ Ժողովը մի քանի վճիռներ կայացրեց, որոնք բողոքում են կալուածական օրէնքի գործադրութեան ձևի դէմ և պահանջում են, որ կալուածատէրերը վարձատրվեն այդ օրէնքի պատճառով կրած վնասների համար։ Այնու ամենայնիւ կալուածական դատարանները շարունակում են կալուածական տուրքերի պակասեցնելը։ Առաջ նրանք պակասեցնում էին 25—30%, իսկ այժմ 33%։ Մի քանի տեղ կալուածական տուրքը կիսով չափ պակասեցրած է։ Կալուածատէրերը աշխատում են դատարաններից դուրս հա-

---

չը հեռացնել նրան։ Այդ հարցի վրա 20 դեկտեմբերի ժողովում ուշադրութիւն դարձրեց միայն պ. Գ. Խատիսեանը։ Նա պարզ թուանշաններով ցոյց տուեց, որ եթէ եկեղեցին գնելու լինի պ. Շարուրօվի շէնքերը, կը ստանայ իւրաքանչիւր տարի 10,000 րուբլի հաստատ եկամուտ և տէր կը լինի մի հարուստ կալուածքի, որի եկամուտները տարեց-տարի աւելի և աւելի աճելու հաւանականութիւն ունեն։

Մենք բոլորովին համաձայն ենք պ. Խատիսեանի իրաւացի առաջարկութեան հետ, և ցաւում ենք, որ նա չը պնդեց իր առաջարկութեան վրա, և ընդունեց մասնաժողովի մի քանի վայրկեանոյ բացատրութիւնները։

Պ. Շարուրօվի շէնքերը գնելու համար պէտք է նրան տալ (մասնաժողովի ասելով) 30,000 րուբլ։ Թէև նա այդ գումարի կէսի չափ էլ չէ ծախսել շէնքերի վրա, այսու ամենայնիւ, այդ գումարը ձեռք բերելը մի մեծ դժուարութիւն չունի, որովհետև կարելի է նոյն կայքը գրաւ դնել մի որ և իցէ բանկում և ստանալ փողերը։

Կրկնում ենք, եկեղեցու շահերը պահանջում են գնել պ. Շարուրօվի կառուցած շէնքերը և հեռացնել նրան։ Ինչի նման կը լինի եկեղեցին, երբ նա սունկի նման կը մնայ մէջ տեղում, իսկ նրա չորս կողմի գետինը կը վաճառվի պ. Շարուրօվին։ Իսկ եթէ վաճառումը անհրաժեշտ համարվի, գոնէ պէտք է այնքան խոհական լինել և չը բաւականանալ մասնաժողովի գնահատութիւնով, այլ նշանակել աճուրդ, և ով որ բարձր գին կը տայ, նա կը ստանայ գետինը։ Իսկ ինչ որ վերաբերում է պ. Շարուրօվի հետ դատավարութեանը, այդ մասին մենք աւելորդ ենք համարում խօսել, քանի որ նրա ձեռքում գտնված պայմանագիրը ինքն ըստ ինքեան նշանակութիւն չունի։

Բայց մենք չենք կարող մի քանի խօսք չասել 20 դեկտեմբերի ժողովի կազմութեան մասին։ Այդ կէտը հետաքրքիր է աւելի այն կողմից, որ գրանով բացատրվում է, թէ ինչպէս են գնվում, ինչպէս են վճռվում և ինչպէս են վերջանում մեզ մօտ հասարակական ոչ թէ փոքր, այլ խոշոր գործերն անգամ, որոնցից մէկը կարելի է համարել և պ. Շարուրօվի հետ ունեցած գործը։

20 դեկտեմբերի ժողովից մէկ օր առաջ «Մշակի» և «Մեղուի» մէջ տպվում է մի խուլ, անորոշ յայտարարութիւն այս բովանդակութեամբ. «Տփխի թաղի սուրբ Գէորգ եկեղեցւոյ ժամաւորների մասնաժողովը, որ ընտրված էր եկեղեցական գետնոյ կ ա պ ա լ ո վ տ ա լ ո ւ խ ն դ ի ր ը քննելու համար, պատիւ ունի ընդ ամեն խոնարհաբար խնդրել մեծ. ժողովրդականներից հաճոյ բերել կիրակի ամսոյս 20-ին, երեկոյեան 6 ժամին, վճռական կոնսիստորիան մասնաժողովի զեկուցումը լսելու համար»։ Մենք չենք հասկանում մասնաժողովը ինչ նպատակ կարող էր ունենալ մի այսպիսի խառնակ յայտարարութիւն տպել տալով։ Մասնաժողովը ընտրված է եղել քննելու ս. Գէորգ եկեղեցւոյ (այսինքն Վանքի եկեղեցւոյ) պատկանող գետնի և նրա ունեցած կալուածական վէճը պ. Շարուրօվի հետ։ Բայց յայտարարութեան մէջ ոչ պ. Շարուրօվի անունը կայ և ոչ կալուածական վէճի մասին մի որ և իցէ ակնարկութիւն։ Յայտարարութեան մէջ յիշվում է մի բոլորովին նոր հնարած բան, իբր թէ եկեղեցական գետինը կամենում են կ ա պ ա լ ո վ տ ա լ և այդ հարցը քննել է մասնաժողովը, և պիտի ներկայացնէ իր զեկուցումը։ Բայց կապալով տալու խնդիր ոչ յարուցվել է և ոչ յանձնվել մասնաժողովին։ Կարծես, ամբողջ յայտարարութիւնը միայն այն մտքով խմբագրված էր, որ ոչ ոք ոչինչ չը հասկանայ.... Եւ մենք այդ չը հասկանալուն ենք վերաբերում, որ 20 դեկտեմբերի ժողովում ս. Գէորգ եկեղեցու ծխականներից եկել էին մի երկու, երեք հոգի միայն, քանի որ, պէտք էր ծխականների եթէ ոչ բոլորը, գոնէ կէսը ժողովում ներկայ լինէր։

20 դեկտեմբերի ժողովը մեր ամենախայտառակ ժողովներից մէկն էր, որ ժողովրդի անունով են գործում, բայց իսկապէս ժողովուրդ չէ լինում, լինում են մի քանի ը ն տ ր ե ա լ ն ե ր, որ իրանց ուզածին պէս փոքր շուռ են տալիս։

Միթէ կոնսիստորիան չէր կարող իր կողմից աւելի պարզ, աւելի որոշ մի յայտարարութիւն տպել տալ, գոնէ մէկ շաբաթ առաջ, և կրկնել լրագրի մի քանի համարներում, որ ժողովուրդը հասկանար. թէ ինչ գործի համար են հրաւիրում իրան։ Միթէ կոնսիստորիան չէր կարող հրամայել ս. Գէորգ եկեղեցու քահանաներին, որ ժամաւորներին ծանուցում անէին, թէ այս ինչ օրը պէտք է ժողով լինի պ. Շարուրօվի գործի մասին, որովհետև դրանց աւելի էր հետաքրքրում իրանց եկեղեցու օգուտը և նրա շահերի պաշտպանութիւնը։

Այս բոլորը պարզ է մնալուց յետոյ, մեր կարծիքով, կոնսիստորիայի ներկայացուցիչ Մամբրէ վարդապետը, որ ներկայ էր ժողովին, թոյլ չը պիտի տար ժողովի կայանալը, երբ որ տեսաւ, ս. Գէորգ եկեղեցու ծխականներից մի երկու, երեք հոգի էին եկել, իսկ միւս եկեղեցիների ժողովրդից նոյնպէս ներկայ էին նոյն թւով մարդիկ։ Բայց չը գիտենք ինչն էր փականք դրել հայր սուրբի լեզուի վրա։

Վերջապէս, մասնաժողովը իր պատրաստած զեկուցումը կարդաց. Ժողովուրդը (այսինքն այդ երկու, երեք հոգին) լսեց։ Համբակականների (այսինքն այդ երկու, երեք հոգու) հաւանութեամբ կազմվեցաւ պրօտօկօլ այս բովանդակութեամբ. պ. Շարուրօվի մասնաժողովի առաջարկութիւնը, պ. Շարուրօվի հետ գործը խաղաղութեամբ վերջացնելու համար, ընդունել իրաւացի և եկեղեցու շահերին նպաստաւոր։ Խնդրել վեհ. կաթողիկոսից, որ բարեհաճի մասնաժողովի առաջարկութեան համեմատ օրինական պարտաւորական տնօրինութիւնները գործ դնել և վէճին վախճան տալ։

Վեհափառ կաթողիկոսի ուշադրութիւնը հրաւիրելով գործի մեծ նշանակութեան վրա, մենք յուսով ենք, որ նա թոյլ չի տայ, որ ս. Գէորգ եկեղեցու հարուստ կալուածքները մի քանի անձանց անհեռատեսութեան զոհ լինեն, և պ. Շարուրօվը աւելի ունենայ կրկին խաղալ նոյն խաղը, ինչ որ կատարեց 12 տարի առաջ, երբ առաջին անգամ պայման կապեց հոգ. կառավարութեան հետ։

մաձայնութիւն կայացնել ֆերմերների հետ, բայց վերջինները արհամարհանքով մերժում են այդպիսի առաջարկութիւնները։

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

Վան, 13 դեկտեմբեր 1881

«Մեղու»-ի 226, 227 և 230 համարների մէջ մի երկար թղթակցութիւն կարդացի Վանէն գրուած «Մխակ» ստորագրութիւնով։ Պ. Նամակագիրն որ կաշխատէր իւր չափի աղբիւր անել վարժապետանոցն և չը կրցաւ նպատակին հասնել, կարծեր է վրէժ լուծել վատահամբաւելով Միացեալ ընկ. Տնօրէն ժողովը և զիս Ռուսահայաստանի մէջ։ Գրողին ոգին բաւական յայտնի կերևի այդ նամակի մէջ. ուստի ես չը պիտի աշխատիմ մի առ մի հերքել այստեղ նորա ամեն վատ զրպարտութիւններ, անամօթ ստախօսութիւններ և իւր սիրելի Գարեգին վ. Սրուանձտեանցի նկատմամբ գրած անտեղի գովեստներն և չողոքորթութիւններն։ Արդարև Ներսէս պատրիարքն այդ գործեր լաւ քննած և արժան համարած է Գարեգինն հեռացունել Վանէն և զինք վերադարձունել Վան իւր յանձնարարական նամակներով։ «Մխակի» գրածին համեմատ տեղական կառավարութիւն զիս բանտերի և կապանքների մէջ պիտի փտեցունէ եղեր թէ Գարեգին վարդապետ այստեղ չը լինէր և չպաշտպանէր զիս։ Արդ, չարաթէն աւելի է որ ես եկած եմ Վան և Գարեգին վարդապետ այժմ այստեղ չէ, եւ թիւրք կառավարութիւնն չէ բանտարկեր զիս և, ընդհակառակ, պատրիարք սրբազանի յանձնարարականին համեմատ սիրալիր պատիւով ընդունեց և մեր բանալք կենտրոնական վարժարանին պաշտպանութիւն և աջակցութիւն խոստացաւ։ Հետևեալ, անպիտանի եղելութիւններ կը յայտնուին որ մարդ պէտք է բաւական անամօթ երես ունենայ որպէս զի կարենայ պաշտպանել Գարեգին Սրուանձտեանցի նման մի եկեղեցականի....

«Միացեալ ընկ.» վասպուրականի տեսչութիւնն վարած ժամանակ, հաշիւներին մէջ խարդախութիւններ արած եմ եղեր, տարեկան 50 օսմ. ոսկի (գրեթէ 450 րուբլ) միայն հեռագիրի և փոստի համար, ամսէն 500 ղրուշ (45 րուբլ) մի ձիի ուտելիքին համար և այլն և այլն կը ծախսեմ եղեր։ Մարդ պէտք է որ «Մխակի» չափ լիրբ և բոլորովին անամօթ լինի որ յանդգնի այդ տեսակ պոչաւոր ստեր դնել հրապարակի վրայ և աշխատել որ Ռուսահայաստանցի ընթերցողներն կլլեն։ Իմ հաշիւներ կեցած են պատուարժան Տնօրէն ժողովին մօտ ուր ամեն ժամանակ յղած եմ կանոնաւորապէս. բայց պ. Մխակ երբէք տեսած չէ իմ այդ հաշուէտետրներ. ուստի, ամօթ չէ՞ որ կկեղծէ խելքին փչածն կը գրէ, գուցէ մտածելով որ Ռուսահայաստան հեռի է Վանէն և Կ. Պոլիսէն և այնտեղի ընթերցողներին համար դժուար լինելով անձամբ քննել ամեն բան, կարող է գայթակղեցունել զնոսա։ Բայց «Մխակ», Տփղիսի վերաբերեալ մի հաշիւ ալ կը ներկայացունէ և ռուսահայաստանցիներ կարող են անձամբ քննել դէթ այդ մասն և նմա համեմատ վճիռ տալ միւս գրածներին համար ալ։ Ես անցած տարիի վերջեր Միացեալ ընկ. գործերով գնացի Կ. Պոլիս Տփղիսի ճանապարհով։ Պ. Մխակ որ ամեն տեսակ վատութիւնների կը դիմէ, ուրիշ գոյներով կը ներկայացունէ իմ այդ ճանապարհորդութիւն. իբր թէ ես բաղդախնդրութիւնով ստայօդ լուրեր տարածեր եմ և օգուտ քաղելով բարերարների և ազգասէրների բարեսրտութենէն, 40 օսմ. ոսկի առեր եմ եղեր իբր ճանապարհի ծախք որ Տփղիսէն երթամ Կ. Պոլիս (տեսնել Մեղուի 230 համարն)։ Կը թողում հարցնել թէ ես բաղդախնդրական ինչ ստայօդ լուրեր տարածեր եմ եղեր, որ լրագրի մէջ և որ համարին մէջ. թող ցոյց տան ստորագրութիւն։ Միայն թէ կառաջարկեմ բոլոր տփղիսցիներին և ռուսահայաստանցիներին թէ ով է տուեր ինձ 40 ոսկի (գրեթէ 360 րուբլ) ճանապարհածախք Տփղիսէն Կ. Պոլիս. թող ելնէ հրատարակէ լրագրի մէջ. և 360 րուբլին վրայ 5—10 կոպէկ ալ յաւելլով շնորհ անէ նոյն լրագրէն մի օրինակ յղել Վան իմ անունով։ Բայց թէ մի այդպիսի անձ չը կայ այդտեղ, յայնժամ ամեն մարդ կարող է ինքնին մտածել թէ Մխակ ինչպիսի վատ ոգիով թաթխած է իւր գրիչ ամենաստոր կեղտոտութիւնների մէջ և աշխատած է գրպարտել զիս թէ թիւրք կառավարութիւնին (որ բարեբաղդաբար այնչափ դիւրահաւան չէ որ Մխախներէ խաբուի) և թէ Մեղուի ընթերցողներին առջև։

Թէ ինչ կարժէ պ. Մխակ իբր մարդ և իբր վանեցի, թէ նա որ աստիճան ապերախտ և հայհոյիչ մի անձ է, յայտնի կերևի իւր նամակի մէջ։ Նա չէ ամաչեր հրապարակի վրայ «միակ ընդունարան ապականութեանց» անուանել «Մշակն (տեսնել Մեղուի 227 համար), այն Մշակ որ երբ Մխակի հայրենակիցներ սովէն կը մեռնէին Վանի մէջ, նոցա համար կարծեմ 40 հազար րուբլէն աւելի հաւաքած և իւրեանց կեանք ազատած է. այն Մշակ որ երբ Վանի մէջ սոսկալի հրդեհ պատահեցաւ, առաջինն եղաւ վնասուողներին համար հանգանակութիւն անող և հազարաւոր րուբլիներ յղեց. այն Մշակ որ Արարատեան և Միացեալ ընկ. միջոցով հազարաւոր րուբլիներ տուած է Վանի կրթական գործի համար։ Բայց ինք Մխակ ինչ օգուտ բերած է արդեօք իւր հայրենիքի....։

Գալով իմ տեսչական պաշտօնի կրթական մասին, պէտք չունիմ Մխակի տալիք վկայականին։ Տաճկահայաստանի կրթական ամենանշանաւոր ընկերութիւնն կոչած էր զիս այդ պաշտօնի և այդ ընկ. պատ. տնօրէն ժողովն, պաշտօնէ դադարած ժամանակս անգամ, ստոյգ կը գրէ ինձ իւր վերջին նամակի մէջ. «Քաղցր պարտաւորութիւն մը կը համարիմք մեզ յայտարարել ձեզ թէ միշտ գոհ եղած ենք ձեր պաշտօնավարութենէն ի մասին կրթական վերածնութեան Վասպուրականի և թէ ընկերութիւնն երախտագիտութեամբ պիտի յիշէ միշտ ձեր անձնուէր աշխատանք և բազմարդիւն ծառայութիւններ։» Թէ մանկավարժական արհեստն որչափ գիտած է իմ ուշադրութիւն և թէ ինչ աշխատութիւններով ուսումնասիրած եմ զայն, պարտաւոր չեմ համարիր զիս այդ նկատմամբ հաշիւ տալ Մխակներին և աշխատել որ իմ վրայ արժանաւորութիւններ ցոյց տամ։ Զիս ճանչողներն կը ճանչեն արդէն. չը ճանչողներին ալ, ոչ թէ գրիչս, այլ թող գործերս խօսին ինձ համար, լաւ թէ վատ *)։

Պ. Մխակ մի պոչաւոր սուտ ալ կուզէ կլլեցունել Մեղուի ընթերցողներին։ Նա կը գրէ թէ Միացեալ ընկերութիւնն «դիկտատորութիւն» տուած է եղել Գարեգին վ. Սրուանձտեանցին իմ վրայ և թէ ես այդ «դիկտատորական» լուծէ ազատուիլ ուզելով, իւր դէմ ելած եմ։ Որպէս զի իմացուի թէ Մխակ ինչ աստիճանի անամօթ ստախօս է, ես կառաջարկեմ Միացեալ ընկ. Տնօրէն ժողովին որ թէ իրաւ ինք դիկտատոր ընտրած է եղեր Գարեգին վարդապետն Վասպուրականի համար, թող բարեհաճի Մշակի միջոցով հրատարակել, զայդ որ ես ալ փութամ իմ յարգանքներ մատուցանել այդ դիկտատորին։

Թող ցած ոգի թշնամիներ և նախանձորդներ որչափ որ կուզեն խօսեն, գրեն և մրեն իմ վրայ, ես կը շարունակեմ իմ գործունէութիւն և նոքա չեն կարողանար հասնել իւրեանց վատ նպատակի յաստատուցանելով զիս։ Թող նոքա վռնջեն և փըռնչեն, ես անձայն յառաջ կը տանեմ իմ աշխատութիւններ։ Թող անեն ամեն տեսակ զրպարտութիւններ, վատութիւններ, մատնութիւններ, բայց թող գիտնան թէ գերեզմանի ցուրտ քարն միայն կրնայ սառեցունել փորթուգալեանի սիրտի եռանդն։

Մ. Փորթուգալեան

*) Մեղուի 213 համարին մէջ ալ «վանեցի խաչատուր Գարբինեանց» կարծէն մի նամակ գրուած է «Վանի վարժապետանոցի փակման մասին» և այդ առիթով ամեն տեսակ յարձակումներ արած է իմ վրայ, հրատարակելով թէ Վանի հրդեհին, երևակայեալ ապստամբութիւնին և այլն և այլն ես առիթ եմ եղել և թէ անարժան եմ տեսչական պաշտօնի։ Աւելորդ համարեցի մանուկ նամակով պատասխանել նմա զի չէր արժեր։ Պ. Գարբինեանց մի պուլիչնիկ էր Տփղիսի մէջ երբ ես ալ այնտեղ էի. կը թախանձէր զիս որ Մշակի խմբագիր պ. Արծրունիէն 100 րուբլ օգնութիւն խնդրեմ իւր համար։ Զուզեցի միջամտել այդ խնդրի. թշնամացաւ ինձ։ Յետոյ Կարս գնաց ուր գեր. Աղուանեան սրբազան խղճալով իւր վրայ, առաջնորդարանին մէջ պահեց զինք։ Բայց Գարբինեանց Կարսէն նամակներ գրած է ինձ յորս Աղուանեանէն գանգատելով, փափաք կը յայտնէր այստեղի վարժարաններին մէջ պաշտօն վարել։ Ես չը համաձայնեցայ իւր փափաքի և վարժապետական պաշտօնի չը հրաւիրեցի այդ պարոն որ Տփղիսի փողոցներն հաց ծախսած ժամանակ երևի սովրեր է մանկավարժութիւնն։ Ի հարկին կարող եմ հրատարակել իւր այդ նամակներ։ Մարդ որչափ ալ հանդուգն բնաւորութիւն ունենայ, չէ կարող արհամարհանք չը զգալ երբ տեսնէ թէ մանկական հասակէն մինչև այժմ վարժարանների մէջ և գրասեղանների առջև կուրծք մաշելէ և գիրքերի վրայ աչքերն տկարացունելէ յետոյ, Գարբինեանցի պէս մարդեր կելնեն մանկավարժական քննադատութիւններ անել իւր վրայ։ Ռուսաց չական պաշտօնին մէջ որչափ որ ալ ստոր աստիճանի մէջ գտնուի, պէտք չունիմ մանկավարժական դասեր առնել մի այդպէս պուլիչնիկէ։ Այդպիսիներին կուզեմ միայն Ապելլէսի խօսքն. «Կօշկակարն կօշիկէն վեր թող չելնէ։»

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—«Presse» լրագիրը հաղորդում է, որ Բավարիայի պարլամէնտում կղերականները առաջարկեցին ոչնչացնել քաղաքական ամուսնութեան մասին պարտադիր օրէնքը, բայց պարլամէնտի մեծամասնութիւնը մերժեց այդ առաջարկութիւնը և պահպանեց քաղաքական ամուսնութեան մասին օրէնքը։ Ատենաբանների մէջ խօսեց և պրօֆէսօր Դէլլինգէր։ Այդ վճիռը երևի ոյժ կը տայ Լուցի մինիստրութեանը։

—Գերմանական կառավարութիւնը յայտնեց թէ անյարմար է գտնում որ առաջիկայ միջազգային հանդէսը Բերլինում լինի։

—Անգլիական «Manchester Guardian» լրագիրը ասում է, որ անգլիական պարլամէնտին կը ներկայացվեն զանազան դօկումէնտներ հայոց խնդրի մասին, որի լուծման վրա ամենից շատ հոգում է լօրդ Դիւֆըրին։ Այն ժամանակից, երբ նա նշանակվել է Կ. Պօլսի դեսպան, լօրդ Դիւֆըրին հայոց խնդրից իր գլխաւոր պարապմունք է շինել։

—«Presse» լրագրին հաղորդում են Կ. Պօլսից, որ Կարաջա-սու շրջանի նախկին մուդիր Սաիդ էֆէնդին, Սուլթանի քրէական դատարանի վճռով, դատապարտված է մշտապէս բանտարկութեանը այն կեղծ հաղորդութիւնների համար, որ նա արել է սուլթանի կեանքի դէմ չեղած դաւադրութիւնների մասին։ Սաիդ-էֆէնդին խոստովանեց իր յանցանքը։

—«Presse» լրագրի Բէլգրադի թղթակիցը, դեկտեմբերի 11-ից անսպասման հերքում է այն լուրը, որ իբր թէ աւստրիական կառավարութիւնը Ռումինիայի հետ հաշտվելու համար վճռողական պայման դրեց Բրատիանօի հրաժարականը։

—«Presse» լրագրին հեռագրում են Կ. Պօլսից որ առաջին մինիստր, Սայիդ-փաշան շրջաբերական է ուղարկել բոլոր նահանգապետներին որ աչքի առջև ունելով միշտ աճող թէ անձնական և թէ կայքի անապահովութիւնը Թիւրքիայում, հրամայվում է անյապաղ ձեռնամուխ լինել պօլիցիական զօրաբաժինների կազմակերպութեանը։ Այդ զօրաբաժինները կազմված կը լինեն կամաւորներից, որոնք ընդունակ են կատարել այդ ծառայութիւնը։ Կամաւորները կը լինեն, ի հարկէ, ամեն նահանգների բնիկները, առանց կրօնի և ազգութեան խտրութեան։

—Գերմանական լրագիրները հաղորդում են որ այս օրերս գերմանական րայխստագի սօցիալ-դէմօկրատ կուսակցութեանը պատկանող պատգամաւորները ունեցան մի ժողով Դրէզդէնում և վճռեցին ընդդիմադրել իշխան Բիսմարկի տնտեսական քաղաքականութեանը, քանի որ բանուոր դասակարգի մէջ մտցնելի վերանորոգութիւնները պէտք է հիմնվեն ոչ թէ բանւորների տնտեսական ազատ, կանոնաւոր զարգացման վրա, այլ պէտք է կատարվեն տէրութեան ձեռքով և նրա հովանաւորութեան տակ։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մէկ լրագիր, ի հարկէ ամերիկական, հաղորդում է անձնասպանութեան մէկ դէպք Ամերիկայի Պէնսիլվանիայում։ Անձնասպանութեան պատճառը յայտնվեցաւ մէկ նամակից, որ գտան գլխարկի ձախ ստի կօշիկի մէջ։ Ահա այդ նամակի բովանդակութիւնը։ «Ես պսակվեցի մէկ այրի կնոջ հետ, որը մէկ հասակ առած աղջիկ ունէր. իմ հայրս յաճախ այցելում էր մեզ, սիրահարվեց իմ խորթ աղջկայ վրա և պսակվեց նրա հետ։ Այդպիսով հարազատ հայրս իմ փեսայ դարձաւ, իսկ իմ խորթ աղջիկը դարձաւ իմ մայր, որովհետև նա իմ հօր կինը եղաւ։ Մի քանի ժամանակից յետոյ իմ կինը որդի ծնեց,—նա, հասկանալի է, իմ հօր աներորդին և մի և նոյն ժամանակ իմ քեռին էր, որովհետև նա իմ խորթ մօր եղբայրն էր։ Իմ հօր կինը, այսինքն, իմ խորթ աղջիկը նոյնպէս մէկ որդի ծնեց, որը, ինքն իրան հասկանալի է, իմ եղբայրն էր, որպէս իմ հօր որդի, և մի և նոյն ժամանակ իմ թոռն էր, որպէս իմ կնոջ աղջկայ որդի։ Կինս իմ մեծ մայրն էր, որպէս իմ մօր մայր։ Իսկ ես իմ կնոջ մարդն էի և մի և նոյն ժամանակ իմ կնոջ թոռը, և որովհետև մի որ և է անձի մեծ մօր մարդը այդ մի և նոյն անձի պապն է լինում, ուրեմն, ես, թշուառս, յայտնվեցայ իմ սեփական պապ։»

* * *

Վենետիկի «Zempo» լրագրին Հռոմից հաղորդում են, թէ Պասսանանտէ, որը 1878 թւի նոյեմբերին փորձեց սպանել Հումբերտ թագաւորին, խելագարվեց։ Այս օրերս տաժանակիր աշխատանքներից, ուր նա գտնվում էր, Պասսանանտէին կը բերեն Վենետիկի մօտ գտնվող Սան-Սէրվօլօի հոգեկան հիւանդների յայտնի հիմնարկութեան մէջ։

* * *

Հռոմի կղերական լրագիրները զանազան մանրամասնութիւններ են հաղորդում մի քանի աստուածապաշտ և բարեգործ մարդկանց կեանքի և գործողութիւնների մասին, որոնց, այս օրերս, պապը սրբերի կարգը դասեց։ Սուրբ Լաբրօ ծնվեցաւ 1748 թւին, տրապիստ դարձաւ և իր ամբողջ կեանքը անցկացրեց ողորմութիւն հաւաքելու և ժողոված փողերը աղքատներին բաժանելու մէջ։ Նա միշտ հագնված էր գզուելի ցնցոտիների մէջ և փողոց չէր դուրս գալիս առանց իր աճապին պարկի, որը լցրած էր քարերով։ Մի օր նրան մեռած գտան Կօլիզէումի մէջ։ Նրա ամբողջ մարմինը պարազիտներով էր ծածկված։ Երկրորդ նոր սուրբը, Ջիօվանի Բատտիստա դէ-Րօսսի ծնվեց 1698 թւին Լիգուրիայում։ Նա կապուցին էր և իրան նուիրեց հիւանդների մասին հոգալուն։ Կանանց կատաղի թշնամի լինելով, նա այնուամենայնիւ պակներ էր գլուխ բերում և ընկած կանանց համար մէկ ապաստան հիմնեց։ Նրա կատարած հրաշքներից ամենանշանաւորը համարվում է այն, որ շնորհիւ նրա ջերմ աղօթքի, մէկ կին, ծնելու ժամանակ սաստիկ չարչարվելով, մի ակնթարթում իրան լաւ զգաց և շատ հեշտութեամբ չորս առողջ մանուկներ ծնեց։ Բոլորովին այլ տեսակ մարդկանց թւին է պատկանում Լօրէնցօ, Բրանդիզիից։ Նա կաթօլիկ կրօնի ամենաեռանդոտ քարոզողներից մէկն էր, գիտնական բանակուի ժամանակ յաղթեց «ալքիմիկոս» Տիխօ դէ-Բրագէին, Րուդոլֆ կայսրի և պապի դիպլօմատիկական յանձնարարութիւնները աջողութեամբ կատարում էր, մասնակցում էր պատերազմներին և այլն։ Նրա սրբութիւնը, բացի դըրանից, ապացուցվում է և նրանով, որ պատերազմներում երբէք գնդակ չէր դիպչում նրան և չէր վիրաւորվում։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 22 դեկտեմբերի։ Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստր հրաւիրեց տեխնիկական ընկերութեան պատգամաւորներին Խարկովի բէալական ուսումնարանների դրութիւնը և տեխնօլօգիական ինստիտուտի կանօնադրութիւնը վերաքննելու համար։ Դօնդուկով-Կորսակով կուղևորվի Ս. Պետերբուրգից յունվարի կէսին։ Շուտով կը կայանայ ընդհանուր ժողով զինուորական և ծովային դատարանների անդամների, որ կը քննի մի նախագիծ դատաստանական նիստերի հասարակական լինելը սահմանափակելու մասին։ Նախագահը լինելու է ծովապետ Ջելէօնի, դեկուցանող իշխան Խմբերտինսկի։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 22 դեկտեմբերի։ Պետական բանկի 5% տոմսակը առաջին շրջանի արժէ 93 ր., երկրորդ 90 ր. 87 կ., երրորդ 90 ր. 37½ կ., չորրորդ 90 ր. 62 կ., հինգերորդ 90 ր. 75 կ., Ներքին 5% առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 223 ր. 50 կ., երկրորդ 216 ր. 75 կ., արևելեան առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 90 ր. 25 կ., երկրորդ 90 ր., երրորդ 90 ր., ոսկի 7 ր. 87 կ.։ Ռուսաց 1 ռուբլ Լօնդօնի վրա արժէ 25,19 պէնս, Ամստերդամի վրա 127,50 պէնս, ռուսաց 100 ր. Համբուրգի վրա 214 մարկ. Փարիզի վրա 264 ֆրանկ 12 սանտիմ։ Տրամադրութիւնը հանգիստ է։

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ